

ZALÁN VINCE: FILM VAN, BABÁM!

Életünk legszebb évei

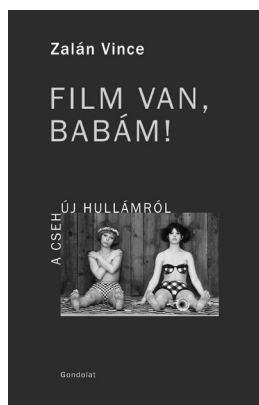
KELECSÉNYI LÁSZLÓ

A CSEH ÚJ HULLÁM RÉSZLETES ÉS REGÉNYES KRÓNIKÁJA.

Tudom, írásom címe egy korábbi filmtörténeti korszak méltatlanul feledésbe ment alkotására hivatkozik. Meglehet, kevesen veszik észre az áthallást, hiszen William Wyler második világháború után született műve legfőbb filmtörténeti kézikönyvek lapjairól köszön ránk, majdnem úgy, mint azok a „csehszlovák” produkciók, melyeket első ifjúságunkban bámultunk tágra nyílt szemekkel a pesti

mozikban. Szerencsénk volt, mert a hazai forgalmazás Forman, Menzel, Chytilová és a többiek pályakezdő filmjeit szép számmal bemutatta, vagy ha mégsem, az egykori Filmmúzeum és az Egyetemi Színpad sokat segített, hogy pontosan tájékozódjunk a prágai és – kis számban – a pozsonyi stúdiókban készült, számunkra igen csak fontos játékfilmekről. Oscar-díjakkal köszönt ránk a cseh új hullám, előbb a Kádár-Klos szerzőpáros *Úzlet a korzón* című remekléseivel, majd alig egy év múlva Menzel bemutatkozásával, a szintén aranyozott szobrocskával kitüntetett *Szigorúan ellenőrzött vonatokkal*. A popsi-pécsetelésről elhíresült filmet szinte azonnal bemutatta a Filmmúzeum – az, hogy éjszakai előadásban, mit sem vont el ennek a mozgóképnek az értékéből, sőt.

Nagyjából 1964-től, a *Fekete Péter* című Forman-opus hazai láthatásától kezdve szurkoltunk a cseh filmeseknek, mert náluk nagyobb volt a tét, mint Magyarországon. A Kádár-féle puha diktatúrával szemben, ahol némileg könnyített cenzúra keserítette a „falakon” túra tekinteni akaró rendezők életét, Prágában a sztálinizmus utolsó maradványaként uralkodó Novotný-rezsim tartotta jóval

szorosabb kordában a pályakezdő ifjak alkotó kedvét. Míg nem 1968 elején megtörtént a csoda, elindulhatott egy reményteljes kísérlet az „emberarcú szocializmus” megvalósítására, melyről igen hamar kiderült, hogy a reménytelen vállalkozások közé tartozik. De ideig-óráig hittünk benne, s ezt jó néhányan a mai napig sem restelljük. A cseh új hullám szolgáltatta a szép

reményeket; jobban beleéltük magunkat a fellépő új rendezőgárda lázadásába, mert sokkal inkább a mindnapokban járt a lelkesedésük és elemző kedvük, mint a történelmi múlttal leszámoló magyar filmeseké.

Zalán Vince már sok éve, megszakításokkal több, mint egy évtizede foglalkozik a csehszlovák filmtörténet e kiemelkedő korszakának kutatásával. Ennek jeleit már olvashattuk korábbi, elszórt publikációkban, de csak most kaptuk kézbe, mint egy váratlan karácsonyi ajándékként, *Film van, babám!* utalásos címmel ezt a jelentős korszakot elemző kötetet. Korábbi kézikönyvekben imitt-amott esett szó Miloš Formanék csöndes filmforradalmáról, de ilyen alapos, átfogó részletességgel senki sem írt még arról a jószerivel csupán 4-5 esztendőről, amely megváltoztatta a közép-kelet-európai filmgondolkodást.

A kötetnek két fő erénye van. Olyan részletes alaposággal írja le és elemzi a kiválasztott fil-

meket, hogy azok az olvasók is mindent megérthetnek belőle, akik nem láthatták a szóban forgó filmeket. S olyan érzéletes nyelven fogalmaz, hogy kezdetünk hinni abban, Zalán Vincében egy szép író veszett el, mert beavató esszé sorozata a hét, szerinte legjelentősebb rendezőről úgy állítja elénk alanyait, mintha a legjobb barátai lettek volna, mintha minden szabadidejét Prágában és Pozsonyban töltötte volna azokban a sokat emlegetett hatvanas években. Ehhez járul hozzá, hogy nemcsak a „hetek”, Kachyňa, Forman, Passer, Schorm, Menzel, Chytilová és Němec hazai munkásságát elemzi behatóan, hanem a pozitív értelemben vett satellit-rendezőket, akik (például Jasný, Jireš, Juráček) úgyszintén hozzájárultak valamit a cseh új hullámhoz. Azt már mondani sem kell, hogy a filmekkel párhuzamosan haladó cseh próza (elsősorban Hrabal, Kundera, Škvorecký) alkotói szintén jó ismerősei a szerzőnek.

Időutazóvá tesz minket ez a könyv. Nemcsak a címadó *Tűz van, babám!* egykori hazai bemutatása körüli kalamitásokra emlékeztet, hogy előbb szinkronizálják a filmet, aztán betiltják, hogy csak a régi Cseh Kultúrintézet agyonzsúfolt kis vetítőjében lehessen Pesten látni. Időutazás Zalán Vince tolla által emlékezni olyan láthatatlanná vált művekre, mint Schorm pályakezdő *Mindennapi bátorsága*, vagy a *Száloda idegeneknek* és *Az ötödik lovas, a félelem vibráló fekete-fehér vizuális szimfóniái*, továbbá az *Ünnepségről és vendégekről* lidércesen aktuális mozgóképemléke. Diktatúrák és törpe (film)diktátorok elleni, tán mégsem egészen hiábavaló lázadások sora ez a filmmustra a múlt időből.

FILM VAN, BABÁM! A CSEH ÚJ HULLÁMRÓL.
GONDOLAT KIADÓ, 2016.

Jiří Menzel:
**Szigorúan
ellenőrzött
vonatok**

